

La realitat i el coneixement
segons Ken Wilber.

Daniel Gabarró
Maig de 2002

Índex.

Introducció	3
Realitat	
Com s'estructura la realitat	4
Estadis, evolució i aparició de noves realitats.....	5
Coneixement	
Quins tipus de coneixement existeixen?	7
A quines veritats fan referència	8
La metodologia de tot coneixement vàlid	9
Conclusions	11
Bibliografia	13

Introducció.

La filosofia ha d'ajudar-nos a entendre el món. Ens ha d'obrir els ulls davant una realitat que la ciència pot descriure, però que només des de la interpretació filosòfica es pot conèixer.

No crec en la filosofia com un discurs que, des de la llunyania o els pedestals, sospiti i posi en dubte la saviesa que s'adquireix amb l'experiència de la vida quotidiana¹. No. Crec en una filosofia que ens ajudi a comprendre, aclarir i aprofundir en la realitat que ja es mostra, encara que sigui tímidament, al mateix sentit comú.

També crec en una filosofia que parteixi del moment històric present on es troba per oferir respostes (sovint també més preguntes que respostes) que siguin pertinents i significatives a les dones i els homes del moment².

Per això he apostat per fer un assaig sobre Ken Wilber. Un assaig sobre un filòsof atrevit, innovador i poc conegut³. Reconec el risc.

El filòsof francès Luc Ferry (1999, pàg. 71) afirma que la gran tasca actual de la filosofia és reapropiar-se de la veritat del discurs religiós. Ken Wilber s'ha atrevit a donar aquest pas. En realitat, ha intentat anar molt més enllà. Ha volgut presentar-nos un marc global on situar tot el coneixement existent de forma coherent i intel·ligible. No cau a l'errada d'afirmar que tot el coneixement està explicat en aquest marc, però sí afirma que pot explicar-se dintre d'ell.

Ken Wilber és un filòsof que està cansat de viure en un món sense volum, un món dominat per la ciència i la seva preponderància (fins i tot prepotència), un món unidimensional⁴. El seu objectiu últim és integrar en una sola explicació coherent les diferents àrees del coneixement humà, és a dir, ordenar, classificar i jerarquitzar aquest coneixement per fer-lo intel·ligible. En ordenar-lo, la ciència ocupa el seu propi lloc sense fagocitar la resta de coneixements. Així, veritats parcials fins ara contradictòries, deixen d'enfrontar-se per convertir-se en complementàries...

Però heus aquí el més sorprenent de tot: la metafísica ressuscita. La metafísica retorna al lloc que li correspon. No era cert que la metafísica hagués mort⁵, o si la

¹ A més, com afirma Roger Scruton (1999, pàg. 11), a partir del moment en què s'extèn el relativisme i on no existeixen certes coses comunament compartides, una filosofia que parteix del dubte, ataca allò que ningú no creu i no ens convida a res creïble.

² En aquest sentit, en Ken Wilber aborda molts dels temes que actualment estan sobre la taula: ecologia, relacions de domini, moviments d'alliberament, filosofia política i un llarg etcètera.

³ Alasdair MacIntyre afirma que el món modern disposa de tres possibles alternatives, Aristòtil, Nietzsche i Ken Wilber. Quan un filòsof tan reconegut com MacIntyre fa aquestes afirmacions, em sento més fort (i menys imprudent) en la defensa d'un autor que encara es troba fora de l'àmbit acadèmic a l'estat espanyol.

⁴ Una part d'aquest assaig aborda aquest punt i com, el prendre unes veritats parcials com les úniques veritats, ens havia dut a un carreró sense sortida.

metafísica havia mort, Ken Wilber és, com a la Blancaneus, el príncep que la desperta davant la nostra mirada atònita i exultant.

Un príncep necessita, com a mínim, un assaig. Heus aquí aquest.

Realitat

Com s'estructura la realitat.

Segons Wilber (1998, pàg. 8), la realitat no està composta de coses, ni de relacions, ni de processos... *la realitat està composta d'holons*. Els holons són, alhora, totalitats i parts, és a dir, totalitats que són part d'altres totalitats d'ordre superior. Inclús el Kosmos⁶, entès com la Totalitat de l'existent, és un holó que és una totalitat en ell mateix, però, alhora, una part de la totalitat temporal següent.

Els holons (és a dir, la realitat) s'estructuren seguint una sèrie de vint principis. Passar revisió a cada un dels principis i veure les seves implicacions superaria l'objectiu (i sobretot la llargària) d'aquest assaig. Però vull aprofitar el moment per destacar algunes implicacions d'aquests principis que són importants per entendre les aportacions de Ken Wilber sobre els discursos sobre la realitat.

Els holons emergeixen de la suma d'altres holons i, en les noves característiques que aporten, són qualitativament diferents a la simple suma de les parts que els componen. Per exemple, la unió de dos àtoms d'hidrogen i un d'oxigen dona lloc a l'aigua, element que els inclou però transcendeix en tant que ofereix una realitat absolutament diferent a cada una de les parts que la componen.

Heus aquí un altre principi que Wilber dedueix de l'anterior: cada holó emergit inclou, però *transcendeix* els holons que el precedeixen i necessita dels holons anteriors per existir. Sense els holons que el configuren no existiria, però el resultat supera les expectatives raonables d'una simple suma. Per exemple, la ment necessita el cervell, però el transcendeix, o, de forma molt més general, la biosfera necessita de la fisiosfera però la transcendeix, igual que la noosfera necessita de la biosfera però està molt més enllà de la simple realitat biològica.

---

⁵ Heus aquí un altre motiu (un de clau, juntament amb el desig de recuperar les veritats de les religions des de la filosofia) pel qual Ken Wilber pot ser titllat d'atrevit.

⁶ Segons Wilber, van ser els pitagòrics els qui van inventar el terme Kosmos que inclou la fisiosfera (món dels éssers inanimats), la bioesfera (món de la vida), la noosfera (món del pensament o psíquic) i la teosfera (món del diví). Kosmos no és el mateix que cosmos, ja que el segon exclou la teosfera.

D'aquesta relació part/tot, inclusió/transcendència, Wilber dedueix que la realitat s'ordena de forma jeràrquica o *holoàrquica*⁷, en holons que s'inclouen, però alhora transcendeixen com si fossin cercles concèntrics⁸.

Estadis, evolució i aparició de noves realitats.

Els humans no naixem amb totes les nostres capacitats desenvolupades; els diferents graons o nivells pels quals cal passar per desenvolupar-les s'anomenen *estadis*⁹ i, segons Wilber, els éssers humans no estem al marge de la forma com els holons es manifesten.

Així, per exemple, ens recorda que la percepció d'identitat d'un ésser humà es desplega a través d'un mínim de tres estadis: un primer en què el self, jo o consciència física emergeix, un segon on apareix un self emocional propi del jo i un tercer estadi on sorgeix un self mental. Cadascuna d'aquestes percepcions d'identitat necessita basar-se en l'anterior, de tal forma que ningú que, per exemple, no hagi descobert el seu jo corporal no pot descobrir el seu jo emocional.

En cada un d'aquests nivells, el subjecte humà que evoluciona s'adona que el món que li apareix davant seu sembla diferent... però en Wilber afirma que li sembla diferent perquè és, en realitat, radicalment diferent! No és tant que existeixi un únic món previ esperant a ser descobert, sinó que, a mida que la consciència evoluciona apareixen nous espais que *impliquen móns diferents*.

Imaginem-nos, per exemple, un ésser humà que no té encara definit el seu self emocional. Pot tenir emocions (possiblement ja des d'abans de néixer), però fins que no arribi a diferenciar el seu jo emocional de forma estable no podrà distingir fàcilment el seu interior del seu exterior, confondrà el que ell sent amb el que senten els altres, confondrà els seus sentiments amb els seus pensaments, actuarà com si tothom hagués de sentir el mateix que ell, perquè les seves 'fronteres emocionals' seran inestables i fluctuants.

Quan aquesta persona adquireixi el seu self emocional diferenciat, una realitat diferent apareixerà davant seu. Descobrirà gent que té emocions personals diferents a les seves! Podrà diferenciar emocionalment entre ell i els altres! Començarà a comprendre que les seves emocions no són els seus pensaments! Un nou món, una nova realitat s'obrirà per aquesta persona en aquell moment!

⁷ Koestler va ser qui va proposar el terme holoarquia tot referint-se a la xarxa d'holons jeràrquicament ordenats que componen la realitat.

⁸ Aquí podem trobar una similitud amb Hegel, ja que cada nou holó o estadi és capaç de donar una resposta més àmplia en incloure però transcendir els estadis o holons anteriors, igual com la síntesi inclou la tesi i l'antítesi tot transcendent-les

⁹ Wilber utilitza sovint i amb el mateix significat tant la paraula estadi com la paraula fulcre. Inicialment va començar separant els dos conceptes: estadi seria un nivell determinat d'evolució i fulcre seria un procés en tres grans fases (fusió inicial o estat indiferenciat, procés d'individualització o separació, i estabilització en un nou nivell diferent a l'anterior) que facilitaria l'evolució d'un estadi a un altre. A les últimes obres la diferència de significat entre les dues paraules s'ha diluït i les fa servir com sinònims. També jo les utilitzaré com intercanviables.

Això no només passa en relació a les sensacions o percepcions d'identitat (estudiades per diferents teòrics com, per exemple, Loevinger), sinó també amb les diferents necessitats del jo (a les que Maslow fa referència) i a les diferents actituds morals (de les que parlen Piaget i Kolhberg).

Però si ens centrem en les *estructures bàsiques del desenvolupament* de la consciència veiem que Ken Wilber les ha concretades en deu estadis relacionats holoàrquicament. Aquestes estructures bàsiques són diferents als estadis morals o de necessitats, però són, alhora, la base on aquelles es recolzen, per això reben el nom de bàsiques. Aquests estadis bàsics són, de forma molt sintetitzada, els següents:

El primer és un estadi on predomina la matèria i la sensació ('*estadi sensomotor*'); hi ha un segon estadi on predomina el nivell emocional i on la 'representació mental' opera exclusivament amb imatges (*estadi 'fantàsmic-emocional'*); també existeix un tercer estadi anomenat 'mental rep' on s'assoleix el domini del símbol i del concepte; posteriorment arriba un quart estadi anomenat de '*regla-rol*' on es poden dur operacions mentals reglades (classificació, jeraquitització...) i, encara que de forma no estable, es pot assumir el rol dels altres; a continuació apareix un cinquè estadi anomenat '*reflexiu-formal*' on, per primer cop, es pot pensar sobre el mateix pensament, no cal centrar-se en objectes sinó que poden abordar-se les relacions i la ment s'obre a una gran quantitat de punts de vista; el següent estadi evolutiu, el sisè, és anomenat '*visió-lògica*' i implica la capacitat d'establir i pensar en xarxes de relacions, aquest estadi és l'últim estadi que s'aborda des dels dominis de la percepció empírica i el raonament.

A partir d'aquí, segons Wilber, apareixen quatre estadis més: *el psíquic, el subtil, el causal i l'estadi últim o de vacuïtat*¹⁰. Cap d'aquests estadis pot ser aconseguit a través de la raó, ni de la percepció. El camí que duu a aquests estadis no parteix ni del domini de la percepció, ni de la raó.

Wilber afirma que no pot arribar-se a aquests nous estadis sense assolir els anteriors, però que, en contra del que molts altres filòsofs afirmen, existeix un món més enllà dels que van sorgint en l'evolució de la percepció i el raonament. Un món del que podem obtenir proves de la seva existència tan reals com ho són les pedres al món físic o els sentiments al món psíquic. Per obtenir aquestes proves només cal seguir les prescripcions que, durant segles, han transmès totes les religions místiques: aturar la ment i observar el focus d'on neixen tots els raonaments i sensacions sense deixar-se distreure per cap dels dos.

¿Diferents esclats de discursos sobre la realitat? No, o no només. També realitats diferents assolides individualment i descrites, de forma correcta, des d'un punt determinat dels diferents estadis evolutius¹¹. Realitats que estan adequadament

¹⁰ Ho justifica basant-se en les informacions comparades que ofereixen totes les grans religions en la seva vessant mística així com, parcialment, en Kolhberg.

¹¹ Encara que cada descripció sigui correcta al seu nivell cal veure que una descripció en un nivell superior inclourà i trascendirà la immediatament precedent i totes les anteriors. Serà, per tant, més explicativa i qualitativament superior.

descrites encara que tinguin *discursos diferents, perquè corresponen, literalment, a móns diferents!*

Coneixement

Quins tipus de coneixement existeixen?

Gairebé des de l'inici de la recerca filosòfica del coneixement i la realitat, els estudiosos s'han dividit en dos grans grups. Per un cantó, els que buscaven aquesta realitat i aquest coneixement dins del món subjectiu i intern de cada persona. Per una altra banda, aquells que buscaven la veritat i el coneixement de la realitat al món empíric i extern a la persona.

Ken Wilber considera imprescindible trencar aquesta separació que ha estat viva durant segles i que ha enfrontat idealisme contra materialisme, introspecció contra positivisme, hermenèutica contra empirisme...

Segons ell, cal realitzar un abordatge integral de la filosofia que porti a reconèixer la validesa de cadascuna d'aquestes dues visions. Per ell, no són contradictòries sinó complementàries. Aborden cares diferents de la Realitat o el Kosmos que s'expressa amb múltiples direccions.

Així, extern-intern, objectiu-subjectiu, cervell-ment... no són més que cares diferents d'una mateixa realitat. Cal crear un marc on cada veritat trobi el seu propi espai sense negar el d'altres veritats igualment certes. *Un marc que inclogui, en dos camps, tant l'objectiu com el subjectiu.* Un marc que tindria, doncs, dues àrees: una objectiva i una altra subjectiva per a cada realitat.

Però el coneixement no només cau dintre aquests dos camps, sinó que aquests es poden dividir en dos més ja que tant l'enfocament subjectiu com l'objectiu poden subdividir-se, segons s'enfoquin des de la individualitat o des de la col·lectivitat. Encara que Wilber per simplificar l'esquema anterior, sovint treballa sobre tres camps on dividir el coneixement: el quadrant exterior o quadrant de l'allò, el quadrant del jo i el quadrant del nosaltres¹². A aquests tres camps els denomina el *Gran Tres*.

De fet, tal com afirma Wilber (1998, pàg. 29), tots els quadrants o camps estan relacionats entre ells, tots són causa i efecte, al mateix temps, dels altres. Cap no pot reduir-se completament a qualsevol dels altres quadrants sense provocar distorsions i ruptures en la visió global del Kosmos.

Això és el que ha passat amb la raó i el científisme. Des de la Il·lustració ha dominat i envaït la majoria dels camps de la vida quotidiana. Wilber no posa en dubte el component objectiu del coneixement, sinó la seva exclusivitat. Aquesta absurda creença que el món pot ser completament explicat en el llenguatge de

---

¹² Wilber resalta que aquesta divisió és propera a la que Popper proposa, on el món I de Popper és el món objectiu de l'allò, el món II és el jo subjectiu i el món III el món cultural del nosaltres i també de les seves institucions.

l'allò, ignorant totalment els espais subjectius del jo i els intersubjectius del nosaltres.

Cal *recuperar les diferents veritats que cada quadrant* o camp ofereix i resituar, així, l'espai de la veritat científica al lloc que li correspon juntament amb les altres veritats. Així, totes les veritats agafades en conjunt, ens permeten d'entendre tots els tipus de coneixement i, en conseqüència, el Kosmos.

A quines veritats fan referència.

Cadascun dels quatre camps on situem el coneixement tenen la seva pròpia prova de validesa:

La veritat del camp objectiu de l'allò és *la veritat representacional, proposicional o de correspondència*. D'aquest tipus de veritat s'espera que allò que s'afirma concordi amb els objectius que podem observar. És el camí del mètode científic que va néixer amb la Il·lustració i que ha facilitat el creixement de ciències com la física, la química, el conductisme, la neurologia... de la mà d'alguns pensadors fonamentals d'aquesta via com Skinner, Hume o, per exemple, Locke.

Per judicar la fiabilitat de les introspeccions tenim *la veracitat o sinceritat*. Quan m'expliques el que penses o el que sents, només la veracitat és la prova de validesa que puc aplicar per assegurar-me que el que dic coincideix amb el que penso o sento. Aquest tipus de veritat necessita d'un camí dialògic, interpretatiu i introspectiu que aplica gran part de la psicologia, la filosofia, l'antropologia... Són camins que han recorregut pensadors com Freud, Kohlberg i Piaget.

Un altre tipus de veritat és *l'ajustament funcional* que s'aplica a àmbits objectius i col·lectius, on la veritat depèn de la interrelació objectiva existent entre els diferents elements individuals. Dins d'algunes ciències trobem enfocaments d'aquest estil, com per exemple, a economia, ecologia, sociologia... Cal remarcar que la veritat que ofereixen està basada en un ajustament estructural empíricament observable. Marx i Comte serien pensadors vinculats a aquest tipus de veritat.

La rectitud o l'ajust cultural és la veritat del camp subjectiu en tant que col·lectiu. Aquesta veritat implica la capacitat de mantenir-se culturalment ajustat. De fet, no només hem d'ajustar els nostres cossos a l'espai objectiu, sinó que també hem d'adaptar-nos a l'espai ètic, moral i cultural. Les ciències que aborden la profunditat col·lectiva que ha de ser interpretada s'inclouen en aquest àmbit. Algunes d'aquestes ciències són la història, la sociolingüística, l'etnografia, la literatura, certs enfocaments de la sociologia... i alguns dels pensadors més il·lustres d'aquest camí són Weber, Goodman i Wittgenstein.

Si enlloc dels quatre àmbits agafem la simplificació que el mateix Wilber proposa sota el nom del Gran Tres (jo, nosaltres, allò), veuríem que existeix una gran similitud amb les tres proves de validesa d'Habermas: veritat d'objectes, veracitat

o sinceritat per subjectes, i justícia o dret per la intersubjectivitat. També veuríem una similitud amb les tres crítiques de Kant: la de la Raó Pura (raó teòrica amb relació amb el món objectiu o l'allò), la Raó Pràctica o moral intersubjectiva (el nosaltres) i el Judici Estètic personal (el jo).

Però, de quina manera Ken Wilber justifica des de la filosofia, tot tenint present els diferents tipus de coneixement i de veritats, l'àmbit de la metafísica? Sobre quines raons i veritats es recolza per donar suport a la seva visió i ressuscitar la metafísica? Com pot afirmar que els éssers humans sí podem conèixer la realitat última i absoluta que està darrera del que ens rodeja?

La metodologia de tot coneixement vàlid.

Wilber afirma, contundentment, que a més de l'experiència sensorial (font, sense dubte, de certs tipus de coneixement) i de l'experiència mental o raonament existeix l'experiència espiritual. Afirma que hi ha tres dominis diferents i reals: sensibilia, intelligibilia i transcendelia d'on sorgeixen, respectivament, les experiències sensibles, mentals i espirituals. Per recolzar aquesta afirmació recorre a la metodologia de tot coneixement vàlid, a partir de la qual construirà el seu discurs.

Heus aquí que Wilber comparteix amb Thomas Kuhn i Karl Popper les seves teories sobre metodologia i coneixement. Segons Kuhn, totes les formes vàlides de coneixement han de seguir una *prescripció* o instruccions (una ordre que indica el que hagi de fer per obtenir un determinat resultat), aquestes prescripcions, en seguir-les, ens han d'oferir directament una sèrie de *dades* ja siguin mentals o sensibles. Segons Popper, cal sotmetre, posteriorment, totes aquestes dades a una *confirmació o refutació*.

A diferència de Kuhn, Wilber afirma que les instruccions són aplicables a qualsevol tipus de coneixement, no només al sensomotor. Respecte a Popper, considera que les dades no han de ser, necessàriament, falsejables per dades sensorials. La confirmació o refutació, segons Wilber, no implica necessàriament dades sensibles. Un exemple és el món de la matemàtica on un coneixement, obtingut després d'aplicar correctament una prescripció determinada, pot ser confirmat o refutat dins de l'àmbit de la raó sense necessitat de dades empíriques sensibles.

Wilber afirma que cal acceptar com a coneixement vàlid aquell que ha sorgit de seguir les prescripcions adequades, per obtenir dades concretes i confrontades, posteriorment, amb els membres d'una comunitat experta en el saber en qüestió.

Així, doncs, afirma que la resposta a la relació entre l'absolut i el que és relatiu, no és cap de les donades fins ara (que l'absolut va crear el món, o que el món és pura il·lusió, ni que percebem un reflex de l'absolut, etc, etc.) Afirma que la resposta a les contradiccions existents a la metafísica: absolut-relatiu, llibertat-destí, cos-ment... no es poden resoldre des de la sensibilia, ni des de la

intelligible. Han de resoldre's des de la transcendència, un domini que només apareix un cop que s'ha dominat, conegut i transcendit el món del raonament.

Wilber afirma que l'espai transcendència *no* és un espai per la filosofia, ja que la filosofia es basa en el raonament i la transcendència està més enllà del raonament.

Però afirma que *la filosofia serveix de base* per afirmar que en seguir prescripcions adequades, obtenir dades sensibles i confrontar-les amb els membres d'una comunitat que hagin completat els dos passos anteriors es pot arribar a un coneixement vàlid que demostrï *l'existència irrefutable d'aquest àmbit*.

Si és cert que, des de Kant, la metafísica estava travessant moments difícils i, molta gent afirmava que durant el S. XX havia mort, Wilber ofereix una visió de la realitat que torna a resituar la metafísica al cor del coneixement.

És veritat que nega a la raó (i a la filosofia) la possibilitat d'endinsar-se en les respostes claus de la metafísica clàssica. Però també és veritat que ens indica un camí per entrar-hi: el camí que els místics de les diferents grans religions han marcat.

Wilber està acomplint el desig de Luc Ferry, recuperar, des del raonament filosòfic les veritats de les religions. Wilber està, de nou, tornant a encantar el món, a demostrar que el significat del món encara està per descobrir i que la porta que duu al seu descobriment està oberta.

Conclusions.

La principal aportació que Wilber fa a la filosofia del segle XXI és, en la meua opinió, aquesta ambició de construir una *filosofia integral* on la *metafísica* segueixi existint. Una filosofia que inclogui la recerca de la Realitat, és a dir, allò que està al marge del que és relatiu, una filosofia que tingui present la idea d'absolut.

En aquesta línia de pensament, Wilber ens fa veure que cal *experimentar directament* amb els àmbits de la sensible, la intelligible i la transcendència per superar les objeccions kantianes (les objeccions que diuen que la ment, en tant que raó, no pot entrar en l'àmbit metafísic i que la metafísica ha quedat presonera sense esperança). Així doncs, després de mostrar-nos els diferents tipus de coneixement i de veritats, en convida a investigar-los i experimentar-los. Ens convida a anar cada cop més enllà, a comprendre la realitat cada cop de forma més inclusiva i explicativa, a comprendre-la més holoàrmicament des d'estadis evolutius cada cop més superiors.

Wilber insisteix en què cal situar la recerca del coneixement en el camí de l'evidència, exigint-li plena validesa (veritat, veracitat, justícia i ajustament funcional), tot orientant aquesta recerca amb les tres vessants genuïnes d'acumulació de coneixement: prescripció, aprehensió i confirmació. Wilber ens

convida a fer aquesta recerca en cadascun dels tres nivells que, afirma, té l'ésser humà: el nivell sensorial, el mental i l'espiritual.

Ens avisa que la filosofia pertany a l'àmbit de la raó i que, així doncs, no pot anar més enllà d'aquest àmbit. Però creu que la filosofia ha de reconèixer el paper que diverses tècniques contrastades durant anys per multitud de místics de religions diferents han jugat i juguen encara avui dia. A pesar que la filosofia no pugui oferir-nos dades d'aquests nivells, sí pot justificar la seva existència i la seva importància si se segueix una metodologia adequada.

Com a conseqüència de les seves idees, ens fa replantejar-nos el paper de la ciència i el seu reduccionisme bestial, en intentar interpretar la totalitat del món només a través del quadrant objectiu de l'allò, deixant fora tot el que la subjectivitat i la intersubjectivitat ha construït.

També ens planteja dubtes importants de certes visions holístiques que pretenen ser sistèmiques i globals mentre continuen negant la profunditat de la consciència del jo i del nosaltres. Wilber ens adverteix, molt seriosament, dels perills de certs enfocaments plans i unidimensionals de visions ecològiques falsament sistèmiques. Tots ells, diu, ignoren algun dels quadrants bàsics del coneixement i, per tant, distorsionant la realitat.

Wilber, com Habermas, també es posiciona *contra el relativisme* i ens fa veure que els relativistes consideren relatives totes les posicions menys la seva.... Per contra, Wilber ens ofereix una proposta d'estadis evolutius (que encara que personals poden també traslladar-se a nivell social) que ens ajuden a entendre la diversitat del món des d'un altre punt explicatiu.

Segons Wilber (1997, pàg. 175), és imprescindible preservar les conquestes obtingudes amb el liberalisme il·lustrat que van sorgir en separar el Gran Tres. La diferenciació entre l'art, la moral i la ciència va permetre a l'individu escapar del domini mític propi de l'església i l'estat, van facilitar l'aparició de la democràcia i els grans moviments d'alliberament, el floriment de la ciència empírica amb l'avanç impressionant de la medicina, la física... Però també cal resituar totes aquestes conquestes dins d'una espiritualitat que no negui la il·lustració, sinó que es recolzi en ella. En paraules de Luc Ferry, cal *reapropiar-se de les veritats del discurs religiós*.

Finalment, Wilber és, des del meu punt de vista, una invitació a fer de la filosofia una eina quotidiana, una invitació a construir, des de la filosofia, una vida conscient que mereixi la pena ser viscuda. D'alguna manera, Ken Wilber em recorda les paraules de Sòcrates quan afirmava que 'la vida no examinada, no és una vida per a l'ésser humà'.

Bibliografia

Libres de Ken Wilber:

Wilber, K; (1994), *Psicología Integral*, Kairós, Barcelona.

Wilber, K; (1997), *Breve Historia de Todas las Cosas*; Kairós, Barcelona

Wilber, K, (1996), *Sexo, ecología y espiritualidad*, Volumen I, libro 1, Gaia, Madrid.

Wilber, K; (1998), *El Ojo del Espíritu*; Kairós, Barcelona

Altres llibres:

Compte-Sponville, A. i Ferry, L.; (1999) *La sabiduría de los modernos, diez preguntas para nuestro tiempo*; Península, Barcelona.

Scruton, R.; (1999), *Filosofía per a persones intel·ligents*, Empúries, Barcelona.

Bibliografia per resoldre dubtes puntuals:

Ferrater Mora, J.; (1986) *Diccionario de Grandes Filósofos*; Alianza, Madrid

Ferrater Mora, J; (2001) *Diccionario de Filosofía Abreviado*; Edhasa, Barcelona

Kunzmann, P et alter; (1997) *Atlas de Filosofía*; Alianza, Madrid

Lóizaga, P.; (1996) *Diccionario de Pensadores Contemporáneos*, Emecé, Barcelona,

Otfried H.; (1994) *Diccionario de ética*; Crítica, Barcelona,